

BUITEN

12^E JAARGANG N^O. 34.

ZATERDAG 24 AUGUSTUS 1918.

Foto C. Steenbergh.

GEZICHT VAN DE DWARSKAAI OP DE OOSTKERK TE MIDDELBURG.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

GEZICHT VAN DE DWARSKAAI OP DE OOSTKERK TE MIDDELBURG, ILLUSTRATIE	BLZ. 397
DOLLY MICKLEHAM, DOOR ANTHONY HOPE (17)	„ 398
HET OUDE HUIS IN DE NIEUWEBRUGSTEEG TE AMSTERDAM, DOOR CORN. J. G.	„ 399
TROPISCHE WATERPLANTEN, DOOR A. J. VAN LAREN, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 400—404
BOERENVERTELSLS UIT HET LIMBURGERLAND (VERVOLG), DOOR A. J. VAN BEURDEN	BLZ. 402
DE DOELENS TE AMSTERDAM (SLOT), DOOR CORN. J. G., GEÏLLUSTREERD	BLZ. 404—406
DE VERBRANDE KERK TE ZUIDLAND, DOOR JOH. VAN TOLEDO, GEÏLLUSTREERD	„ 406—407
DE HEROVERING VAN ONS HUISELIJK GELUK. NAAR HET ENGELSCH BEWERKT DOOR LENY GRONDEL—CHOTZEN	BLZ. 407
GEVEL VAN 1614 AAN HET RAPENBURG TE AMSTERDAM, ILLUSTRATIE	„ 408
MEEUWEN (GEDICHT), DOOR J. G.	„ 408

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beteeftelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Levens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

Afzonderlijke nummers: Prijs 25 cts.

L. S.

In vertrouwen dat de oorlogstoestand in afzienbaren tijd een einde zou nemen, zijn wij tot heden niet overgegaan tot de noodzakelijke verhooging van den abonnementsprijs van dit blad.

Thans is langer uitstel voor ons echter onmogelijk en moeten wij den prijs brengen op fl. 10.—, fr. p. p. fl. 11.10, Buitenland fl. 13.90, ingaande met het tweede halfjaar, dat aldus fl. 5.— (resp. fl. 5.55 en fl. 6.95) zal kosten, slechts fl. 1.10 meer.

Wij zijn overtuigd dat onze abonné's tegen deze noodgedwongen prijsverhoging geen bezwaar zullen maken en wel in aanmerking willen nemen, dat zij tot onze schade veel te lang werd uitgesteld. Buitendien is deze kleine verhoging nog lang niet in verhouding tot onze meerdere kosten. Wij vermelden daartoe slechts, dat het papier 6 maal zoo veel kost als vóór den oorlog en het drukken, brocheeren en de clichés 2½ maal, om over de overige meerdere kosten maar te zwijgen.

De uitgevers,
SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL.

DOLLY MICKLEHAM

(17) DOOR ANTHONY HOPE.

XXII.

EEN NOODLOTTIGE HINDERPAAL.

ER was een oogenblik stilte. Dat moet er soms zijn. Ik stond op het haardkleedje en dronk mijn thee.

„Wanneer ik zoo let op de gezinnen van sommige andere mensen, dan heeft de ongetrouwde staat toch zijn voordeelen. Bovendien is het verrassend zooveel weeldeartikelen ik mij voor niets kan aanschaffen.”

„Voor niets?”

„Wel, uit het kleedgeld van Mevr. Carter. Dat is heel matig — maar een vierhonderd per jaar — maar het is voldoende om een cab te houden, wat aan te koopen op kunstgebied enz. Het komt goed te pas, dat verzeker ik je.”

Dolly begon zachtjes te lachen.

„Bovendien zou ze het overschreden hebben en ook daarmee houd ik rekening,” ging ik voort.

„Ik heb me ook soms over je buitensporige uitgaven verwonderd.”

„Welnu, die zullen je dan nu duidelijk zijn geworden.”

„Sloot dat kleedgeld ook de japonnetjes voor de meisjes in?”
„O, Lady Mickleham, wees zoo goed je verbeelding een beetje te beteugelen.”

„Je huuverte bepaald!”

„Ik had visioenen van korte stijve japonnetjes en lange zwarte kousen — zooals een familiegroep in de koninklijke Academie — een en al kous en onschuld, weet je.”

„Ja, en allen met den naam van Carter!” zuchtte Dolly medelijdend.

„Die naam schijnt je niet erg te bevallen.”

„Niet erg.”

Ik keek naar Dolly. Ik geloof dat we glimlachten.

„Ik had wel mogen weten, dat er een dergelijke reden bestond,” zei ik.

„Ik ben nieuwsgierig waar Jane gebleven is, en waarom ze Fushahima niet terug brengen,” zei Dolly.

„Het is altijd een troost om de ware reden van iets te ontdekken. Als nu mijn naam eens geweest was Vasavous.... of....”

„Ik heb niet zoozeer iets tegen den naam van mijnheer Carter, maar Mevrouw Carter klinkt afschuwelijk,” verklaarde Dolly.

„Daar meisjes, zooals algemeen bekend is, de gewoonte hebben om op enveloppen en boekomslagen hun eigen voornaam te schrijven in verbinding met een anderen, om te zien hoe dat staat, kan ik wel begrijpen dat, toen het tot een keuze kwam tusschen Carter en....”

Op dit oogenblik, voor ik mijn opmerking ten volle had ontwikkeld, kwam Lady Jane terug. Zij doet soms bij toeval, wat de douairière met opzet zou doen. Hereditieit, vermoed ik.

„Ik heb er over nagedacht,” zei Lady Jane, „en ik ben er nu van overtuigd dat het goedheid des harten is.”

„Een noodlottige hinderpaal!” zei ik, mismoedig het hoofd schuddend.

„Weer een!” mompelde Dolly, het voorhoofd fronsend.

„Die in alles doorstraalt, weet je, mijnheer Carter,” voegde Lady Jane er bij.

„Ik zie er werkelijk het nut niet van in om het gesprek voort te zetten.”

„Je moet hem een beetje aanmoedigen, Dorothea,” zei Lady Jane, met een glimlach.

Dolly lachte. Ik zou er niet op durven zweren of ze ook niet even bloosde.

„O, dat heb ik al lang opgegeven, Jane-lief,” zei ze.

„Ze placht maar al te goed te slagen, weet je. Mag ik je een kop thee aanreiken?”

Spedig daarna vertrok ik. Ik moest een visite maken bij de... Martins.

XXIII.

DE BULT VAN DEN HULPPREDIKANT.

„Wat is,” vroeg ik bij de lunch, terwijl ik de tafel rondzag, „het nadeel van corpulent te zijn?” Ik was op dit onderwerp gebracht door een uitdrukking, die Mevr. Hilary Musgrave zich eenigen tijd geleden had laten ontvallen, en die mij deed veronderstellen, dat ik wel wat gezetter werd dan ik placht te zijn.

„Het komt er in een man niet op aan,” zei Nellie Phaeton.

„Dat is,” merkte ik op, „louter een geliefkoosd voorwendsel van je sekse.”

„Welk voorwendsel, mijnheer Carter?” vroeg Dolly.

„Dat je onverschillig bent voor een goed uiterlijk van een man. Maar dat zal bij mij niet gaan.”

„Dat zou het wel, als je maar wat minder at,” zei Dolly, die mij met opzet verkeerd begreep.

„Napoleon was corpulent,” merkte Archie op; hij studeert geschiedenis in den laatsten tijd.

„Mama is vrij corpulent,” zei Lady Jane, na een lange stilte; haar toon deed veronderstellen, dat dit een genadige concessie was van de douairière.

„Ik geloof niet dat je ooit veel figuur gehad hebt,” zei Dolly, mij koel opnemend.

„Mama,” hernam Lady Jane, met het beminnenswaardig verlangen om ons nuttige inlichtingen te verstrekken, „gebruikt niets dan limonade. Ik maak het heet voor haar en....”

„Wat zou ik dat graag doen,” zei ik verlangend.

„Je kunt het heel goed voor je zelf doen. Je neemt maar....”

„Een mooi meisje,” mompelde ik verstrooid. „O.... e.... neem mij niet kwalijk, Lady Jane. Zie je, juffrouw Phaeton zit juist tegenover me en mijn gedachten dwaalden af.”

„Het is onmogelijk om over iets verstandigs te praten als jij er bij bent,” zei juffrouw Nellie boos, terwijl ze van tafel opstond.

„Wil er niet iemand rijstpadding?” vroeg Archie.

„Als ik een kameel was wel,” zei ik.

„Waarom een kameel, mijnheer Carter?” vroeg Lady Jane.

„Een kameel, Lady Jane, is zoo geconstrueerd, dat hij er uitsluitend een heeft voor rijstpadding.”

„Een wat, mijnheer Carter?”

Ik ging naar het venster, waar Dolly stond uit te kijken.

„Die lieve Jane,” zei Dolly; „ze ziet nooit iets.”

„Ik wou dat er meer zoo waren,” zei ik met warmte. „Ze heeft het evenwel niet van haar moeder geërfd.”

„Neen, de douairière ziet heel wat meer dan er is,” lachte Dolly, met een blik op mij.

„Maar gelukkig,” zei ik, „niet alles wat er op andere plaatsen is.”
„Mama zegt...” hoorden we Lady Jane aan tafel opmerken. Wij wandelden den tuin in.

„Nu, is dat niet ergerlijk?” riep Dolly. „Ze hebben het tennisveld niet gerold en de menschen zullen dadelijk hier zijn.”

„Zal ik Archie vragen om iemand te vragen iets te krijgen?”
„Ze zijn allen aan 't middagmaal, denk ik. Maar als jij het eens rolde, mijnheer Carter. Het zal zoo goed voor je zijn. Lichaamsbeweging is wenschelijk voor je.”

„Lichaamsbeweging is zeer zeker noodig voor me,” zei ik, met een twijfelachtigen blik op de wals.

„Dat is hetzelfde,” zei Dolly.

„Het is een Eeuwige Antithese,” zei ik, mijn jas neerlegend. Ik begon te rollen. Dolly stond een oogenblik toe te kijken; toen ging ze naar binnen. Ik ging voort met rollen. Na eenigen tijd sloeg ik de oogen van mijn werk op en zag dat de hulppredikant naar mij keek; hij was in een flanel pak en droeg een racket.

„Ofschoon mijn verstand mij overtuigt, dat er niets nadeeligs in is om corpulent te zijn, wil ik toch liever rollen dan corpulent worden. Kun je dat verklaren?”

„Het verstand is niet alles,” zei de hulpprediker.

„Je kleed verplicht je dat te zeggen,” zei ik wantrouwend.

„Ik ben vandaag in flanel,” antwoordde de hulppredikant glimlachend.

Dit antwoord beviel me. Ik liet de wals staan en nam den arm van den hulpprediker. We begonnen op en neer te wandelen.

„Er is ook,” zei ik, „romantiek!”

„Wel wat weinig voor de meesten van ons,” zei de hulppredikant.

„Maar voor sommigen van ons te veel,” antwoordde ik. „Waar evenwel de wals overheen gegaan is, is het veld glad geworden. De bulten — de prettige bulten — zijn verdwenen.”

„Ze bedierven het spel,” merkte de hulpprediker op.

„Ze maakten juist het spel uit,” zei ik, het voorhoofd een weinig fronsend.

Er heerschte een oogenblik stilte. Toen vroeg de hulppredikant:

„Komt Lady Jane vandaag spelen?”

„Ik was vandaag als het Noodlot met die wals,” zei ik. „Of als de Tijd.”

De hulppredikant glimlachte verstrooid.

„Of als de Moraliteit,” vervolgde ik.

De hulppredikant glimlachte toegevend; hij was in flanel, een goede man.

„Of Lady Jane komt,” zei ik, mij zijn vraag herinnerend, „weet ik niet.”

„Het komt er niet op aan,” mompelde hij.

Dadelijk begreep ik nu, dat het er wel op aankwam — voor den hulpprediker. Maar mijn gedachten zwierven weg in een andere richting en toen ik uit mijn overpeinzing ontwaakte zag ik Lady Jane en den hulpprediker samen over het veld wandelen en Lady Mickleham, in het wit gekleed, naar mij toekomen. Ze droeg een parasol.

„Archie en Nellie zullen dadelijk komen,” zei ze, „en dan kun je lui beginnen.”

„Dat kunnen ze,” zei ik. Ik trok mijn jas aan en stak een sigaret op.

„Kijk naar dien armen lieven man met Jane!” riep Dolly.

„Zou je nu gedacht hebben dat Jane de soort van persoon is om...”

„Iedereen is de soort van persoon — als de andere persoon het is.”

„Natuurlijk weet hij dat het hopeloos is. De douairière zou er niet van willen hooren.”

„Werkelijk? En ze hoort van zooveel dingen!”

Dolly, na een blik van minachting, begon het veld te inspecteren. Ik trok mij in de schaduw terug en ging zitten. Lady Jane en de hulpprediker wandelden op eenigen afstand. Plotseeling werd ik opgeschrikt door een beschuldigenden kreet van Dolly.

„Ze heeft een bult gevonden,” zei ik tot mijzelf, het hoofd schuddend.

„Je kunt nooit de dingen behoorlijk doen,” zei Dolly naar mij toekomend.

„Er zijn zeker vele dingen, die ik niet zoo kan doen als ik wel zou wenschen,” gaf ik toe.

„Je hebt een grooten bult laten zitten in het midden van het veld.”

Mijn oogen dwaalden af van Dolly naar Lady Jane en den hulpprediker en keerden toen tot Dolly terug.

„Het is mijn bult niet,” zei ik, „het is die van den hulppredikant.”

„Je begint je er aan te wennen onverstaanbare taal te spreken,” merkte Dolly op. „Ik zie daar niets knaps in. Ik heb laatst iemand ontmoet, die zei, dat hij nooit begreep wat je bedoelde.”

„Als je hier gebleven waart zou je het begrepen hebben. Waarom ging je heen?”

„Om mij te verkleeden,” zei Dolly.

„Een oud kunstje van je,” zei ik lachend.

„Wat bedoel je er mee, dat die bult van den hulppredikant is?” vroeg Dolly, tot het onderwerp terugkeerend.

Ik trad in een verklaring. Er was overvloed van tijd; de hulp-

predikant en Lady Jane wandelden; Nellie en Archie waren nog aan het biljarten, zooals bleek uit het geklik van de ballen, dat door het open venster tot ons doordrong.

„Nu begrijp ik het,” zei Dolly. „De arme man! Zou je denken dat hij dien bult er zou willen laten?”

Ik wandelde langzaam naar de wals; Dolly volgde mij.

„Als het mijn bult was,” zei ik, terwijl ik de wals aanvatte en Lady Mickleham aanzag.

Lady Mickleham glimlachte — onder protest. Het is een heel aardig soort van glimlach.

„Als het mijn bult was,” zei ik, „zou ik hem kleiner maken — zoo — en nog eens zoo...” en tweemaal ging ik met de wals zachtjes over den bult.

„Hij is nu vreeselijk klein,” zei Dolly, en haar stem klonk spijtig.

„Hij is niet zoo groot als hij was,” zei ik blijmoedig.

Dolly sloeg met een ruk haar parasol dicht.

„Je bent verschrikkelijk onaangenaam vandaag,” zei ze.

Ik leunde op den steel van de wals en glimlachte.

„Je bent erg lompe en... en...”

„Niemand houdt er van,” zei ik, „dat hem gezegd wordt dat hij geen figuur heeft.”

„Je bent een Apollo, mijnheer Carter,” zei Dolly. Dat was mooi genoeg.

„Ik zou het nog laten als het mijn bult was,” zei ik. „Naar den drommel dan met alle walsen!”

„Het is de uwe,” zei Dolly.

Terwijl ze sprak kwam Archie uit de biljartzaal. Lady Jane en de hulpprediker haastten zich om naar ons toe te komen. Archie inspecteerde het veld.

„Wel, het is gerold!” riep hij.

„Dat heb ik gedaan!” zei ik trotsch.

„Bij Jupiter!” zei Archie. „Hallo, ouwe jongen, hier ben je niet over geweest.”

Hij had den bult gevonden.

„Ik ben daar meer over geweest,” zei ik, „dan over eenig andere plaats.”

„Geef mij de...”

„Nu Archie, begin te spelen!” zei Dolly plotseling.

„O, goed, een zal niet hinderen,” zei Archie.

„Hij zal niet veel hinderen,” zei de hulppredikant, waarop ik glimlachte tegen Lady Jane.

„Wat is er, mijnheer Carter?” vroeg ze.

„Hij heeft zoo gelijk, zie je,” zei ik.

(Slot volgt).

HET OUDE HUIS IN DE NIEUWE- BRUGSTEEG TE AMSTERDAM.

IN het bijschrift tot de afbeelding van het huis Nieuwebrugsteeg hoek Sint-Olofspoort, aangekocht door de Vereeniging „Hendrick de Keyser” (zie „Buiten” van 27 Juli) wordt gezegd dat blijkens den gevelsteen in dit huis sedert omstreeks 1620 het bakkersbedrijf wordt uitgeoefend.

Aan deze mededeeling moge getwijfeld worden, wanneer men voor juist houdt een tekening in de verzameling Splitgerber, door Reinier Vinkeles in 1764 (no. 643). In een dit najaar te verschijnen boek van mijne hand: „Amsterdam Oud en Nieuw” bij den heer J. M. Meulenhoff, heb ik over deze puzzle geschreven:

„Aan het einde van de Warmoesstraat, op den hoek van Nieuwebrugsteeg en St. Olofspoort, staat het merkwaardige oude huis van den bakker. Zooals we het hier zien, schijnt het uit de zeventiende eeuw te dagteekenen. En toch, een aquarel van den vertrouwbaren Reinier Vinkeles in de collectie Splitgerber geeft in 1764 van het huis heel iets anders te zien. Het rust met het aangrenzende perceel onder één dak, en dit bestaat uit een hoogst eenvoudige, weinig smakelijke bedekking. De gevelsteen in het midden van het dubbele perceel bestaat uit *de St. Olofspoort*. Hoe is met dit geheel te rijmen de tegenwoordige gedaante van dit hoekhuis met zijn twee verdiepingen met boogvensters en eindigend in een renaissance top? Op den plattegrond van Balth. Florisz., van 1625, zien we het huis van achteren, maar toch kunnen we een punt dak onderscheiden, waarschijnlijk met trapjesgevel; in 1764 een dubbel huis als waarschijnlijk in 1625. In plaats van den gevelsteen van 1764 zit nu in 't midden van het enkelvoudige perceel een steen met een bakkerij-interieur. We staan hier voor een raadsel. Is eenmaal, door brand of storm, het bovendeel van de beide huizen vernield tot op de helft en heeft men daarop het nooddak gezet, dat Vinkeles te zien geeft? En is men daarna, na 1764 dus, de huizen weer gaan splitsen en optrekken in den ouden stijl? Zijn er meer voorbeelden van herbouwen in den oorspronkelijken stijl in de achttiende eeuw? De gevelsteen met *de Gloeiende Oven* kan van elders afkomstig zijn; voorbeelden van overplaatsing van gevelsteenen zijn talrijk. Het tegenwoordig uithangbord met den blazenden bakker hing, blijkens een mij bekende photo, drie jaar geleden óók nog niet uit.”

Het volgende woord is aan de heeren bouwkundigen.

CORN. J. G.

Foto C. Steenbergh.

TROPISCHE WATERPLANTEN.

EEN KRACHTIG BLOEIEND EXEMPLAAR VAN *NYMPHAEA LOTUS FLORE ALBO* (WITTE EGYPTISCHE LOTUS) MET BLOEMEN VAN RUIM 25 c. M. IN DOORSNEDE, IN DEN HORTUS TE AMSTERDAM. (NACHTBLOEIERS.)

TROPISCHE WATERPLANTEN.

HET kweken van siergewassen uit vreemde landen is een aantrekkelijke bezigheid, welke een weldadige ontspanning en een tegenwicht vormt voor hen, die rustige afleiding zoeken na ingespannen beïgheden. En de keuze is zoo groot, dat elkeen zijn bijzondere voorliefde voor deze of gene plantengroep kan volgen, hetzij dat hij gaarne *Orchideeën* kweekt, dan wel zich aangetrokken gevoelt tot *Cactussen*, *Varens*, *Palmen*, *Kaapsche planten* of uitheemsche winterharde heesters of vaste planten. Vreemd mag het echter heeten dat een kultuur van *tropische waterplanten* zelden wordt aangetroffen, temeer, wijl daaronder tal van planten voorkomen, zoo nobel van groeiwijze en bloei, dat zij voor andere gewassen niet behoeven onder te doen, terwijl de kostbaarheid van hare kultuur zeker niet hooger is dan van *Orchideeën* en andere warme-kasplanten. Integendeel, vele zijn in een of twee jaar uit zaad tot bloeiende planten op te kweken, terwijl de kosten van aanschaffing van zaden of planten in vele gevallen gering zijn.

Daarenboven is de kultuur bijzonder gemakkelijk, heel wat gemakkelijker dan de meeste van andere kasplanten, zoodat met weinig zorg belangrijke uitkomsten kunnen worden verkregen.

Voor te beperkte keuze behoeft ook geen vrees te bestaan, want er staat een groot aantal soorten ter beschikking, welke onder, op, en boven het watervlak haar bladeren spreiden, terwijl ook tal van botanisch belangwekkende soorten de belangstelling trekken. En dan, zoo weelderig van ontwikkeling als waterplanten zijn, zijn maar weinig andere planten. Dat kunnen we reeds zien bij onze eigen, inlandsche waterplanten. En bij de tropische waterplanten is die ontwikkeling nog veel weelderiger en krachtiger. Ik laat hier de *Victoria regia* buiten beschouwing, die in vier à vijf maanden van zaadkorrel uitgroeit tot een plant, welke met hare majestueuse bladen een oppervlakte van vele tientallen van vierkante meters kan beslaan. Voor de meeste kassen is die plant te groot, maar er zijn vele kleinere schoonbloeiende en belangwekkende soorten, welke op een betrekkelijk kleine ruimte samen kunnen groeien, en zich in rijken bloei ten volle kunnen uitleven.

Evenals voor andere planten uit warme streken, is voor de kultuur van tropische waterplanten een kas noodig, die de van binnen ontwikkelde of door de zon opgewekte warmte vasthoudt, terwijl, in plaats van tabletten of tafels een of meer waterbassins noodig zijn. Des zomers kunnen echter ook vele tropische waterplanten in een zonnig bassin buiten gekweekt worden, vooral als het water in koude nachten door middel van verwarmingsbuizen of instroomend warm water op temperatuur kan gehouden worden. Treft men een warmen zomer, dan kunnen de resultaten vaak zeer verrassend zijn, en bloeien de blauwe Nijlnymphen buiten even goed als in de kas. Maar natuurlijk, in een kas heeft men alles meer in de hand.

Het kweken van tropische waterplanten biedt vooral in dezen tijd, waarin de brandstofvoorziening met zooveel moeilijkheden gepaard gaat, een groot voordeel boven andere planten, omdat het echte zomerplanten zijn. Des winters verkeerren vele soorten in rust, en kunnen in een wel verwarmde, maar kleine ruimte bewaard worden. En in den zomer hebben ze genoeg aan de zon, die des daags de temperatuur in de kas beduidend opvoert en ook

het water verwarmt, dat des nachts maar weinig afkoelt. Alleen in het voorjaar, bij de eerste ontwikkeling der planten, op donkere kille dagen en in koude nachten, kan het noodig zijn de kas wat te verwarmen.

Veel zorg baart zulk een kas met waterplanten dus niet, en in den winter kan die kas weer uitnemend gebruikt worden ter overwintering van andere planten, welke 's zomers buiten staan, maar niet winterhard zijn. Vele z.g. koude kassen, die 's zomers leeg staan, zouden dus uitnemend kunnen benut worden, door er een waterbassin in aan te leggen voor de kultuur van tropische waterplanten. Vorm en grootte van het bassin zijn niet aan bepaalde maten gebonden, maar hangen natuurlijk voor een belangrijk deel af van den vorm der kas; hoofdzaak is dat de kas niet te hoog is en dat de zon het water vol kan besijnen. Omtrent de diepte van het bassin heeft men wel een en ander in acht te nemen. Te groote diepte is onnoodig en ook nadeelig. De meeste waterplanten staan liefst niet te diep, en daarenboven, hoe dieper het water is, hoe moeilijker het wordt verwarmd. Behalve wanneer 't de kultuur geldt van de *Victoria regia*, welke een dikken kleibodem behoeft, is een diepte van 40 à 50 c.M. voldoende. Men rekent dan 25 à 30 c.M. voor den kleibodem en 15 c. M. voor de waterlaag, welke verhouding nog wisselen kan met de verschillende plantensoorten.

Als grondsoort gebruikt men het beste kleiachtigen bagger, opgehaald uit volstrekt zoetwaterstreken. In de buurt van Amsterdam o. a. is het water veelal brak, en bevat de bagger te veel zout. Vooral Waterlelies (*Nymphaea's*) zijn voor een te groot zoutgehalte zeer gevoelig en de *Victoria regia* kan er zelfs in het geheel niet tegen, en wil in grond met te groot zoutgehalte niet groeien. Men lette daar dus op om teleurstelling te voorkomen. Want de zuiverst uitzierende, zachtste kleibagger, kan toch voor de teelt van waterplanten ongeschikt zijn, als de grond te veel zout bevat. Kleibagger, opgehaald uit de wateren in de buurt van Leiden of Utrecht, is goed, als die niet te veenachtig is. Door zulken bagger in het najaar op te halen, uit te laten zakken, om te werken met ouden koemest en wat beendermeel, en daarna los te laten liggen en aan den invloed van het winterweder bloot te stellen en goed te laten doorvriezen, krijgt men een uitnemenden, vruchtbaren bodem voor alle waterplanten. Hierop komt het dus vooral aan, dat men goeden grond kiest en geen gewone tuinaarde neemt, of een aardmengsel zooals voor potplanten gebezigd wordt, want die is ten eenenmale ongeschikt. Men moet zuivere rivierklei hebben, of bagger uit zuivere zoetwaterplassen, vaarten of kanalen.

Tot onze schoonstbloeiende inlandsche waterplanten behooren de waterlelies, *Nymphaea alba* met witte bloemen, en de verwante gele plompen, *Nuphar luteum*, met gele bloemen. Ook de tropische waterlelies mogen tot de schoonste waterplanten gerekend worden, temeer wijl zij bloeien in tal van kleuren, rood, rose, blauw, wit, enz. in allerlei tinten. Afrika vooral is het land van de gekleurde Nymphen. Van daar komen de heerlijke blauwe Nymphen en Egyptische Lotosplanten, als de blauwe *N. zanzibariensis*, waarvan ook rosekleurige vormen voorkomen, *N. stellata* (*N. coerulea*) ook met blauwe, maar wat eenvoudiger bloemen, *N. Lotus* met veelal groote bloemen in de heerlijkste kleuren, van krijt wit en rose tot rood en donkerrood, purperrood, enz. De schoon-

ste van alle is echter wel *Nymphaea gigantea*, een soort uit Australië, welke in groei en ontwikkeling veel op *N. zanzibariensis* gelijkt, n. l. groote, licht-groene bladen heeft, en helderblauwe bloemen; maar de bloemen winnen het verre in afmeting. Zij behoort tot het schoonste wat op het gebied der *Nymphaea*-soorten tot nu toe gezien is. Stel U voor een waterlelie, eenige malen grooter dan onze Witte Plompen, op een stevigen stengel hoog boven het water gezeten, en van een heerlijke, zuivere, helderblauwe kleur, waarbinnen een krans van gouden meeldraden met blauwe toppen staat geschaard om het diepgelegen, met honigwater bedekte stempelcomplex.

Maar al zijn de bloemen wat kleiner, niet minder schoon is de *Nymphaea zanzibariensis* met hare lichtgraue en gladde bladen en blauwe of rose bloemen in lichte en donkere tinten. Men treft hier denzelfden bouw aan als bij de andere *Nymphaea*'s, n. l. vier groene, min of meer spits toeloopende kelkbladen, een paar kransen van bloemblaadjes, een paar kransen van gele, blauw of rose getopte meeldraden, en de diep in de bloem liggende, stervormig samengevoegde stempels. En dan die heerlijke geur, die uit de bloemen opstijgt, een geur welke denken doet aan fijne vruchten, zoet en frisch tegelijk. Elke bloem is een wonder van vorm, kleur en geur. Uit de verborgen diepten van het water, tusschen den weelderigen bladengroei uit, komen de bloemknoppen te voorschijn, en rijzen uit het water op, telkens hooger, tot zij ten slotte gereed zijn voor den bloei. Dan wijken de vier kelkbladen uiteen, de gekleurde bloemblaadjes komen vrij en spreiden zich wijd uit, als om elken zonnestraal op te vangen. Zoo staan ze eenige dagen, hare heerlijkheid uitstralend in geur en kleur, des daags zich openend, des nachts zich sluitend, tot ze in kracht afnemen en langzaam weer in het water terugzinken, waar de vrucht zich zet, en honderden kleine zaden tot rijpheid brengt. Maar terwijl de uitgebloeide bloemen in het water, waaruit zij oprezen, terug zinken, komen nieuwe bloemen, even schoon en krachtig, de plaats harer voorgangsters innemen, en dit duurt zoo den geheelen zomer door.

Op dezelfde wijze ontwikkelen zich de bloemen van *Nymphaea Lotus* en hare variëteiten, met dit verschil, dat waar de eerstgenoemde soorten, n. l. *N. gigantea*, *N. stellata* en *N. zanzibariensis*, des daags bloeien, de *N. Lotus* des nachts hare bloemen ontplooit. Als de bloemen van eerstgenoemde soorten zich des avonds sluiten, komen die van *N. Lotus* open, om zich weer des ochtends te sluiten als de andere open komen, zoodat men dag en nacht bloeiende *Nymphaea*'s kan hebben. De nachtbloeiers zijn in hare verschijning niet minder heerlijk dan de dagbloeiers; de bloemen zijn over het algemeen grooter en hebben bredere bloemblaadjes, die tevens in een platteren krans staan uitgespreid, en waarvan in het centrum de opgerichte meeldraden staan. De geur is een geheel andere, niet zoo fijn, maar toch ook niet onaangenaam.

De planten zijn trouwens over het geheel iets forscher; vooral de bladeren, die soms zeer fraai uitgeschulpt, dikker en steviger zijn, heldergroen of donkergroen tot bruin toe, al naar de variëteit. De planten met de donkerste bloemen hebben ook de donkerst gekleurde bladen.

Enmaal in het bezit van de planten, krijgt men door hare knolvorming gemakkelijk meerdere exemplaren. Eén plant kan in één zomer meerdere knollen vormen, welke elk een nieuwe plant vertegenwoordigen. Ook de andere genoemde soorten maken knollen, maar de dagbloeiers niet zoo veelvuldig als de nachtbloeiers. Evenwel, alle genoemde soorten en variëteiten zijn gemakkelijk uit zaad op te kweken, dat in het vroege voorjaar in een tot 28 gr. Cels. verwarmd bassin gezaaid wordt, in potjes met kleibagger. Later worden de kiemplantjes, welke nog enkel ondergedoken blaadjes hebben, in kleine potjes gezet, waarna ze spoedig drijvende blaadjes maken. De eenige zorg is het water op temperatuur te houden en te beletten dat de planten door de ontwikkeling van algen in hare ontwikkeling worden belemmerd. Door de planten eenigszins te beschaduwen kan men den groei van algen belangrijk tegengaan.

Alle zaailingen kunnen bij goede kultuur het eerste jaar reeds bloeien, en geven in het najaar flinke knollen, waarmede ze overwinteren. Men neemt daartoe de planten in het najaar op, zet ze met kluit in ruime pannen of potten, laat het loof verder afsterven, en neemt dit weg, als het verdord is. De potten met de *Nymphaea*-knollen zet men onder het tablet eener verwarmde kas, en houdt ze steeds vochtig. Droog mogen ze nimmer worden!

In April kan men die knollen weer elk afzonderlijk in kleine potjes zetten in verwarmd water, om ze in Mei weer in de zomerbassins uit te planten, waarbij men zorgt dat de planten voldoende ruimte hebben. Elke plant kan toch een cirkel beslaan met een diameter van ruim twee meter. Ook kan men de slapende knollen wel dadelijk in de klei van het zomerbassin uitplanten.

Als we de *Victoria regia* als de Koningin der Waterplanten beschouwen, dan mogen de *Nymphaea*'s wel als hare „prinsessen” aangemerkt worden. Maar welken naam te kiezen voor de Indische- of Heilige Lotus van de Ganges, *Nelumbium speciosum*? Iets edelers is niet aenkbaar! De rijzige stengels met de schoongewelfde, schaalvormige bladen, de zuiver gevormde bloemknoppen en luisterrijke bloemen, en de karakteristieke vruchten onderscheiden haar op zulk een geheel eenige wijze van al hare verwanten, dat men haar de „Godin” der *Nymphaea*'s zou willen noemen.

Geen wonder dat de Oostersche volken deze plant met haar schier bovenaardsche wezen, in hun Godsdiensten hebben ingeweven, als een symbool van de Goddelijke wijsheid en liefde.

Foto C. Steenbergh.

TROPISCHE WATERPLANTEN.

BLOEM VAN DE WITTE EGYPTISCHE LOTUS, BEZIG ZICH IN DEN OCHTEND TE SLUITEN.

Deze heerlijke plant kan men op dezelfde wijze als de *Nymphaea*'s kweken en overwinteren. Ze vormt in den bodem geel-witte wortelstokken, welke in den nazomer aan de einden zich verdikken, en die knolachtige wortelstokken zijn het, welke in het najaar kunnen worden opgenomen, en het beste in vochtig gehouden, stevig aangedrukte turfstrooisel kunnen worden overwinterd.

De ontwikkeling van de *Nelumbium speciosum* wijkt geheel van die der *Nymphaea*'s af. De eerste bladen, welke in het voorjaar worden ontwikkeld, zijn op het water drijvende bladschijven, groengrijs van kleur en onaantastbaar voor water, welke eigenschap ook de boven het water staande bladen bezitten door de

Foto C. Steenbergh.

TROPISCHE WATERPLANTEN.

BLOEMEN EN BLADEN VAN DE HEILIGE INDISCHE LOTUS (*NELUMBIUM SPECIOSUM*), WELKE HOOG BOVEN HET WATER OPGRUIEN EN ZEER WELRIEKEND ZIJN. (DAGBLOEIER.)

dichte waslaag, waarmede de opperhuid is overdekt. Het water, dat men op de bladen werpt, loopt er, zonder een spoor na te laten, even vlug weer af, of rolt daarop in kwikzilverachtige druppels heen en weer, tot het er afvalt.

Na de drijvende bladen komen al spoedig de opstaande bladen, wier stelen soms meer dan een meter lang kunnen worden, terwijl de bladschijf een doorsnede kan halen van ruim 70 c. M. De bladen doen zich in jeugdtoestand als een aan beide uiteinden puntig staafje voor, dat zich, naar twee zijden uitrollend, als blad ontplooit.

Met elk staand blad nu, dat gevormd wordt op de knopen van den wortelstok, kan tevens een bloem gevormd worden, welke even rijzig van stengel opschiet als de bladen, en zich ontplooit als een groote, losse gevulde tulp, maar oneindig fijner en lossere, en van een onbeschrijfelijk heerlijken geur, inderdaad een goddelijke gave. 't Is of er licht van die bloemen uitstraalt, zoo transparent, zuiver en fijn zijn de bloemblaadjes, welke rose, wit of rozenrood zijn, terwijl binnen de bloemblaadjes het ronde vruchtbeginsel staat met een krans van zacht-gele meeldraden aan den voet. En later, als de bloemblaadjes en de meeldraden zijn afgevallen, blijft het vreemd uitzijnde, ronde, naar onderen schuin toeloopende vruchtbeginsel over, waarin de ovaalronde zaden worden ontwikkeld, welke reeds in de nog niet rijpe, groene vrucht, door ronde openingen boven in den platten vruchtwand, te zien zijn. Die zaden kan men, evenals de zaden der *Nymphaea's*, in het voorjaar in een verwarmd bassin uitzaaien, waarin ze spoedig ontkiemen.

De *Nymphaea's* en *Nelumbiums* kan men als de Vorstinnen beschouwen in elke verzameling van tropische waterplanten, waaromheen men allerlei andere water- en moerasplanten groepeerd, als de Papyrus (*Cyperus Papyrus*) met driekantige stengels en bundelvormige, grasachtige pluimen, een beroemde plant, welke het papier voor de Papyrusrollen der oude Egyptenaren leverde; het Montevideaanse Pijlkruid (*Sagittaria montevidensis*) met purpergeklepte, witte bloemen; Rijst (*Oryza sativa*) in vele variëteiten, met en zonder kannaalden, rood of wit; of donkerbladige rijst (*Oryza sativa atropurpurea*); *Thalia dealbata*, met fraaie breede bladen, en kleine, paarse bloempjes op hooge, bewaste stengels; *Jussiaea's* met gele bloempjes en witte, op het water drijvende ademwortels; *Limncharis emarginata* met bloeistelsels, waarop later jonge planten ontwikkeld worden, enz.

Onder de drijvende waterplanten verdienen in de eerste plaats de Waterhyacinten vermelding, als *Eichhornia speciosa* (afb. op blz. 404) met fijn gefimbrieerde, helderblauwe bloemen met gelen keelvlak, en *Pontederia crassipes* met buikig opgeblazen bladstelen, welke echter zeldzaam bloeit; voorts *Neptunia oleracea* met gevoelige blaadjes, welke zich, evenals bij het Kruidje-roer-mij-niet, bij aanraking sluiten, en stengels vormen, welke hun drijfvermogen danken aan een wit, luchtig, sponsachtig weefsel; de bloempjes zijn lichtgeel; Tropisch Kroos (*Pistia Stratiotes*), welke sierlijke bladrozetten op het water vormt; *Hydrocleys Commersonii* met glimmendgroene blaadjes en licht-gele, drietallige, boven het water opstaande bloemen; Waterdiamant, *Myriophyllum proserpinacoides*, welker takjes, onder water geduwd, aan hun top een luchtbel vasthouden, welke schittert als een diamant; *Aponogeton distachyum* met welriekende witte, vorkachtig vertakte interessante bloeiwijzen, enz.

Van de ondergedoken waterplanten vermeld ik in de eerste plaats het Skaletplantje (*Ouvirandra fenestralis*), waarvan elk blad een open netwerk is met vierkante mazen, een bladskelet, waarvan de ruimten tusschen de nerven niet door bladmoes zijn ingenomen, zoodat het blad is samengesteld uit naast elkander gelegen open venstertjes; vandaar de soortnaam *fenestralis* (=gelijk een venster). Een andere zeer schoone, ondergedoken waterplant is *Cabomba caroliniana*, een plant met fijn gespleten, blaadjes, welke onder water aandoet als een dichte, uit elkander wolkende, smaragdgroene massa. En het aardigste is dat, als die plant bloeien gaat, ze geheel andere blaadjes vormt, kleine, ongedeelde en langwerpige blaadjes, die op het water drijven gelijk de bladen der Nymphen, met welke ze trouwens tot dezelfde familie behoort. De bloempjes komen daartusschen naar boven, kleine, witte bloempjes, welke op die onzer Waterboterbloempjes

(*Batrachium*) gelijken. En zoo zijn er nog vele andere meer, als *Aldrovanda vesiculosa*, een soort van insecten-etende plant, welke nauw aan onze inlandsche vliegenvangertjes (*Drosera*) verwant is, en kleine waterdiertjes vangt; *Vallisneria spiralis* (tweehuizig) met los drijvende, mannelijke bloempjes en langgesteelde vrouwelijke bloempjes, waarvan de stengel zich na de bevruchting spiraalvormig intrekt, enz. De meeste dier planten zijn gemakkelijk door deeling en door stekken te vermenigvuldigen.

Men ziet wel, er is op dit gebied velerki schoons en belangwekkends, en wie zich met deze even weelderige als schoone en belangwekkende plantengroep, welke ook op biologisch gebied zooveel te genieten en te bewonderen geeft, bezighoudt, zal daar geen spijt van hebben. De flora der tropische water- en moerasplanten verdient in meer dan één opzicht de belangstelling van den plantenvriend, in niet mindere mate dan de landplanten.

Overneming verboden.

A. J. VAN LAREN.

BOERENVERTELSLS UIT HET LIMBURGERLAND.

(Slot).

VII.

DE KROMME SABEL VAN ST. MARTEN.

HOOG boven stad en land steekt de St. Martinstoren van Weert zijn spits in de lucht, wel bijna honderd meter.

Ook de kerk maakt door hare hoogte, breedte en ruimte indruk. Een dergelijk heerlijk Godshuis paste bij het trotsche kasteel der Hornes, helaas thans afgebroken.

Boven het portaal der kerk prijkt het beeld van Sint Marten, den ridder en goedgeefschener ruiters, die met een forschen houw een stuk van zijn mantel afsnijdt, om een bedelaar het naakte lijf te dekken.

Het is een goed gesneden gotisch beeld. Maar... er is iets aan te zien, dat zelfs het boerenooog wonder voorkwam. Sint Marten zwaaide een krommen sabel, maar droeg aan een riem terzijde van zijn wapenrok een rechte schede. Dat kon niet en paste niet bijeen. Toch had men er een verklaring voor gevonden: de sabel was oorspronkelijk ook recht geweest, maar Sint Marten had zoo lang gehouwen, tot de sabel krom was geworden.

VIII.

HET KAARTEUVEL.

Er waren vroeger dorpen in Limburg, die bekend stonden, uren ver in den omtrek, om de zucht tot het spel hunner bewoners. Het kaartspel, liefst het hazardspel, was er tot een ware passie geworden. De schellingen, daalders, kronen en souverainen rolden over de tafels en de speellustigen lachten met de scherpe ordonnanties van den genadigen heere. Buiten kan men nog allerlei verhalen hooren uit den goeden ouden tijd, toen men kalf en koe, kap en kovel verkaarte bij nacht en ontijden. Maar dat in den alleroudsten tijd, in de XVde eeuw zelfs, het kaartspel tot eene volkszonde geworden was op de afgelegen dorpen, zal menig een ons een eerzaam landbouwer opmerkzaam maakte. In de kleine Gothieke kerk van Blitterswijk, aan de Maas, heeft men in de XVde eeuw eene prachtige beschildering aangebracht. De aanbidding der Drie Koningen is afgewisseld met jachtafereelen, met reusachtige figuren van Sint Christoffel en Sint Georgius, den patroon der ridders, die in het nabijgelegen kasteel wonden. In het gewelf zijn bloemen en veelkleurige ranken geschilderd. Uit de ééne bloem komt een nar te voorschijn, uit een volzjne vertoornde vrouw met het speelkaarten in de hand, die door getraceerd wordt, uit eene derde een stel vechtende boeren met is. Zoo sprak men in beeld oudtijds tot de eenvoudigen, om de bij hoog bevel het „toepen, heugen, pandoeren, handelen" en alle andere hazardspelen. Werden de schuldigen gegrepen, dan

Foto C. Steenberg.

TROPISCHE WATERPLANTEN.

BLOEIENDE PLANT VAN DE ROSE EGYPTISCHE LOTUS (NYMPHAEA LOTUS FLORE ROSEO), WELKER BLOEMEN OOK NIET ZELDEN EEN DOORSNEDE VAN MEER DAN 25 c. M. BEREIKEN. (NACHTBLOEIER).

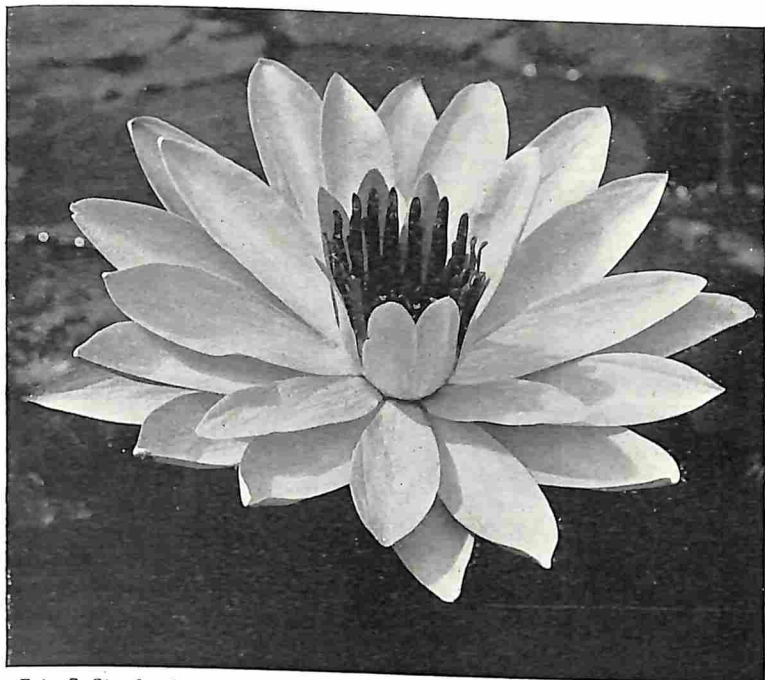

Foto C. Steenbergh.

TROPISCHE WATERPLANTEN.

BLOEM VAN DE ROSE EGYPTISCHE LOTUS (NYMPHAEA LOTUS FLORE ROSEO).

stopte hij ze in den dikken toren van het kasteel of legde ze boeten op, een derde voor den heer, een derde voor den gerichtsbode, die het politieambt waarnam, een derde voor de armen. Nog is de oude volkszonde, hier en daar, niet uitgerooid.

IX.

DE RAADSELS.

Wanneer het donker van den winteravond vroeg valt en er tijd over is voor baas en volk, zet men zich bij de „schoof” of bij het vuur en men gaat aan 't vertellen. Wie de vreemdste histories weet, is de eerste. Maar men verdriift ook den tijd met raadsels op te geven. Dat deze niet ingewikkeld zijn en niet te moeilijk, is een eerste vereischte.

Jean geeft op: Hittepetit schprong op den-oover, hittepetit dè kos der neet euver, Hittepetit de schprong in 't reet en Hittepetit dè zonk toch neet. (Kwekkertof kikvorsch). Pierre raadt 't en geeft op: Droppeldruppeldreij leep euver de heij, zeuve schterke heere, kosse droppeldruppeldreij neet keere. (De regen).

Daarover moest men denken, maar het slimme Greetje had het toch gevonden. Greetje wist een allergeleerdst raadsel. De aandacht werd gespannen. Zij declameerde lachende in onverschuld Limburgsch taaleigen: Doa drèjden twintig wieke, mit kringskes al gelieke, en al drèjde ze twintig moal omme, zie koste neet bie mekaar komme.

Dat was nog eens een raadsel, de een na den andere gaf 't op; de baas lachte heimelijk en beschreef met zijn vinger al kringetjes, maar 't hielp niet. Greetje had aan twintig watertorretjes gedacht, die in den zonneschijn hun carrouselletjes op het watervlak zwierven.

Greetje was weer aan de beurt: Hangen mit veere, trekke mit teene, oet ein lère zèkske, in ein hóltere békske. De baas pookte de schoof op, dat wist hij ook niet. Minus, met zijn eigenlijken doopnaam Dominicus heetende, had 't er plotseling uit. Dè melke, zei hij en hij had „rech.” Maar nu moest hij zijn kunst toonen. De vroolijkheid nam toe. Hij was er spoedig mede gereed, want hij was ook „eine gewieksde,” of „eine gaare” uit den „Deelgaart” achter Echt. „Doa gong ei dingske oppendiek, zien eugskes sctongen kiekende kiek, zien heürkes sctonge krollende krol, we 't roaje kan, det is eine bol.” Maar er waren verschillende bollen in 't gezelschap en Liebeke anders gezegd Lisbeth vertelde zeer terecht, dat dat een schaapje was. En raden kon ze wel, maar raadsels opgeven, dat zijn er twee. Zij deed haar beurt over aan Jean, die met zijn vinger omhoog declameerde: Twee verregooan, twee schtilleschtoan, twee neemesvründj. Daar dacht men zich suf over, twee die ver weg gaan, twee die stilstaan, en twee die niemand kan lijden. Van alles werd geprobeerd, om 't ware te vinden. „Jè” zei Jean, „'t is ouch lèstig.”

Dat waren twee karresporen in de heide, een man die daar gaat, wiens ooren stilstaan, en die twee wolven ziet.

Men was het er nu over eens, dat men in de hoogeschool der raadsels aangeland was, waar in raadselen gesproken wordt.

De aardappelen waren gaar, de pap stond te pruttelen; men moest het avondeten gaan gebruiken aan de gemeenschappelijke tafel, om dan, na den rozenkrans gebeden te hebben, ter kooi te gaan. Daarom zou de baas zelf 't laatste raadsel opgeven maar dan ook een zeer scherpzinnig. „Hoogen hoesjager, achter 't hoesdrager, hakkelentak veur de deur, toereloer zit bie 't vuur.” Ja, daar was men 't over eens, dat was ook eens een raadsel — maar een der knechten had 't meer gehoord en wees allen den weg: rouk oet de schjouw, asche, die achter 't hoes gedrage weurd, de besses aan de deur, de kat aan 't vuur. Voldaan ging men aan de „patatte en de pap.”

X.

BLIJENBEEKER LEVEN.

Het slot Blijenbeek lag, vóór de groote Rijksweg in 1842 langs Afferden getrokken werd en veel later eene verbinding gemaakt werd naar de Pruisische grens en het jongere Zevenwouden of Siebengewald, vrij eenzaam in zijne boschrijke omgeving. Hier en daar lagen groote hoeven, waarop de dienstbaren van het kasteel woonden. De scholen lagen destijds ver; daardoor was de bevolking niet ontwikkeld en bleef sterk vasthouden aan de oude gebruiken en sagen. De groote heidevelden, met heuvels omzet, de donkere bosschen door zandvlakten van de bouw en weilanden gescheiden, zagen er vreemd en reusachtig genoeg uit, om zich dáár nog altijd de krochten der aardmannetjes, de dansplaatsen der elfen, de kampvelden der lucht- en boschreuzen te denken. De wilde jacht raasde in de felle najaarsstormen door de luchten. De weerwolven verhuurden zich als knechten bij den argeloozen boer en vernielden paard en veulen, koe en kalf. De oude boeren geloofden nog aan het „veurbuuke” of het zien van een begrafenis in het donker. Als het b.v. gebeurde, dat een troep vreemden 's avonds een ongewonen weg volgde en een kist meedroeg, dan begreep dat de boer verkeerd, hij sidderde en had het „veurbuuke” gezien. Binnenkort moest er iemand in de buurtschap sterven. Kwam het door toeval uit, dan was het feit op nieuw bevestigd. Als de honden 's nachts langdurig huilden, al was het van honger, dorst of buikpijn, hun gehuil kondigde den dood aan.

In de richting der Duitsche grens op Goch aan ligt een mooie heide, rondom begrensd door begroeide heuvelen. Midden in ligt een ven met lissen, riet en waterplanten prijkend. In die heide liggen begraafplaatsen uit den vóórhistorischen tijd. Men groef er urnen op, die in heuveltjes geplaatst, de verkoolde resten der alleroudste bewoners bevatten. Op die heide dansten de elven hunne lichte, zwierige dansen voor de kabouters uit de heuvelkrochten en helder klonk hun lach over de wuivende rietvennen. Maar dan kwamen de jaloersche wilde jagers in stormmarsch door de lucht, rammeiden de poorten van het slot, bogen de toppen der dennen, schudden de eiken en woedden verder op de heide aan.

De zwakke elven zagen de jacht komen, de kabouters hoorden het en in een oogwenk waren ze verdwenen in de veilige „eerd” onder den grond. Huilend voer dan de wilde jacht vruchteloos over de heide, nagestaard door de maan met haar goedig gezicht, die haar mond nog hooger optrok voor het wilde gedoe onder haar.

Ook in die streek werd in den winter vlas gesponnen en verteld. Ook raadsels werden opgegeven, waarvan men er een heelen schat had, die mondeling overgeleverd werd. Door een nieuwen knecht, een nieuwe dienstmaagd werd het aantal vermeerderd. De raadsels waren van het volgende gehalte:

Op de dèl dor stòn twee klotsen,
Op de klotsen stòn twee staken,
Op de staken stèt èn ton
Op de ton, dør stèt den trechter
Op den trechter ennen bol.
An den bol dor zit de muulert,
An de muulert zit de snuutert,
An de snuutert ston twee bliekers,
Bij de bliekers stèt ein wald.
(Een mensch).

Foto C. Steenbergh.

TROPISCHE WATERPLANTEN.

ROSE-BLOEMIGE WATERLELIE VAN ZANZIBAR (NYMPHAEA ZANZIBARIENSIS FLORE ROSEO), IN DE VICTORIAKAS VAN DEN AMSTERDAMSCHEN HORTUS, ZEER WELRIEKEND. (DAGBLOEIER).

Zoo zijn er vele.

De huizen zijn veelal nieuw gebouwd. Enkele bestaan er nog, waar de groote open schoorsteen met de haardplaat en de haal nog gebruikt wordt, maar in de laatste vijftig jaar is er veel veranderd. De sagen, de legenden de boerenverhalen, de raadsels verdwijnen; men leest de courant, leeft bij den dag en ziet niet terug in 't verledene, dat toch zooveel aantrekkelijks en eerbiedwaardigs heeft. Gelukkig is het oude slot Blijenbeek met zijne historische omgeving in handen gekomen van een heer, die veel voelt voor het behoud van het oude en het goede; aldus zal dáár ten minste een stuk karakteristieke Limburgsche grond blijven bestaan.

A. F. VAN BEURDEN.

DE DOELENS TE AMSTERDAM.

(Slot).

II. DE KLOVENIERSDOELN.

DE Kloveniers zijn voortgekomen uit de eerste der drie schutterijen: de oude schutterij, de jonge schutterij van den voetboog en de schutterij van den handboog. De oude schutterij ging te niet, haar doelen werd gelijk wij gezien hebben verkocht, en in haar plaats besloten „den lesten dagh van Febr. 1522" Mijne Heeren van den Gerechte tweehonderd kloveniers te kiezen uit de andere schutterijen en „uitten buyck van den Stede". Tot oefenplaats werd hun bij ordonnantie aangewezen „den nuwen Cloveniers-Doelen mitten huys daer inne staende ende thoornne Zwych Vtrecht". Kort daarna, den 16den Maart, verwierven Burgemeester en Schepenen octrooi van Keizer Karel, volgens hetwelk „de nieuwlings opgerichte Schutterij van Cloveniers, noch de twee andere Schutterijen van de Voet- en Handbooge, nietaansprakelijk zouden zijn in geval een der Schutterijen onder 't schieten naar 't wit of naar den papegaai bij ongeluk iemand kwetsen of dooden mocht, mids zij zorg droegen om, eer zij naar 't wit schooten, op de gewone wijze te roepen".

Het wapentuig der Kloveniers was een busse of coleuvrine, een draagbaar schietgeweer, dat na de uitvinding van het buskruit, en wel meest onder Karel den Stoute, in gebruik was gekomen. De vreemde naam van het wapen gaf aanleiding tot allerlei verhaspelingen en zoo vinden wij onderscheidenlijk kloveniers, kolveniers, klaweniers, cleuveniers, cluveniers, cloeveniers en kneveniers gespeld.

De plek, waar de nieuwe schutters hun geruchtmakende oefeningen zouden houden, maakte deel uit van de krans van sterkten die ongeveer een halve eeuw te voren waren aangelegd ter verdediging van de stad tegen de Utrechtse. En dat die sterkten niet overbodig waren, bleek uit het voorgevallene in 1481, toen te Naarden een partij Stichtsche soldaten, verkleed als boeren en boerinnen, die met melk en eieren ter markt kwamen, gedurende twee dagen allerlei moedwil bedreven, tot zij ten slotte, op de hulpkreten der Gooiers, door de Amsterdammers, versterkt door poorters uit Weesp en Muiden, werden verdreven. Ter herinnering aan dit voorval noemde men den halfronden toren op den oostkant der vesting „Swygt Utrecht", en plaatste er dien naam met vergulde letters op.

Van het inwendige van den Kloveniersdoelen weten wij weinig meer dan van de overige; alleen is bekend door de aanteekeningen van Schaep omtrent de schilderijen (schuttersstukken) op de doelen, dat in dien van de Kloveniers zich bevonden een Koningskamer, een Prinsenkamer, een groote en een kleine Heerenkamer en een Schutterskamer. Deze laatste was wellicht uitsluitend bestemd voor de samenkomsten en maaltijden der mannen van wapenen, want ook de Kloveniersdoelen was mettertijd in een herberg herschapen, waar deftige vreemdelingen werden gelogeed, waar verkooping en plaats hadden en verschillende vereenigingen hare regelde bijeenkomsten hielden.

En ook hier werd de matigheid weinig in 't oog gehouden; men stelde er zelfs een eer in, onder het opdisschen der oude heldendaden, met name die van het „tot zwijgen brengen" der Utrechtse, tegen elkander op te drinken, en zoo klapt

Breëro weer uit de school wanneer hij in zijn „Moortje" uiting geeft aan de ontboezingen van de doelheeren in den „thoornne met de schoone viercante eetcamere":

Al mienent de drogers 1) dat zij allenigh 't ventje bennen
Wij hebben hier oock noch volck die lustigh drincken kennen,
Dat bleek wel an dat uytgelese vaandel van den Dam,
Dat mit sulcken grooten eer van 't trôtsche Uytrecht quam.
Gelyck als onse maets met groote smaek vertellen:
Siet daarom wy Swycht Uytrecht voor onze Doele stellen.

En van dien afkeer van nuchterheid gaf ook omstreeks 1630 een aantal jongelui blijk, die tot laat in den nacht in den Kloveniersdoelen vertoefd hadden en buiten komende een zware balk op schragen gelegd vonden om doorgezaagd te worden. Voor hun plezier gingen zij met dat gevaarte aan 't seulen en trachtten den balk uit de schragen te werpen, en toen hun dit ten slotte gelukte, was het ten koste van het leven van een hunner, die onder de zwaarte verpletterd werd. Door den drank en den schrik verbijsterd, sloegen zij op de vlucht en lieten hun kameraad aan zijn lot over, totdat 's morgens diens lijk gevonden werd.

In 1633 onderging de omgeving van den Doelen een groote verandering. De Nieuwe Doelenstraat werd aan beide zijden betimmerd en de kleinere woningen en aanhoorigheden van den toren, die „in den weg" stonden, werden door vyzelkunst op de gewenschte plaats gezet. 't Schijnt dat men nog andere plannen met deze buurt gehad heeft, want op een geteekende kaart uit dien tijd in het gemeente-archief zien we een straat ortworpen, die de Nieuwe Doelenstraat in schuine richting snijdt en dwars door het gebied gaat waar nu het uitgebreide gasthuis te vinden is en toen zich de stadstimmertuin bevond. Die straat draagt reeds een naam: „de Peeperstraat", maar we kunnen niet ontdekken waaraan die naam te danken is.

Wel veranderden de tijden en hadden mettertijd musket en snaphaan de oude coleuvrines vervangen, maar de schutters behielden hun ouden naam, en Vondel zinspeelt nog voortdurend op dit oude wapen als hij een der latere schutterskringen, „de broederschap van St. Michiel" met een lofdicht vereert. Daar heet het:

De groote Aerts-Engel
Sint Michiel
Bewaek' zijn trouwe
schutterijen,
Daer 't edel schutters-
lot op viel:
Een orde van aeloude
tijden
Gewettigt, om den
Aemstelheer,

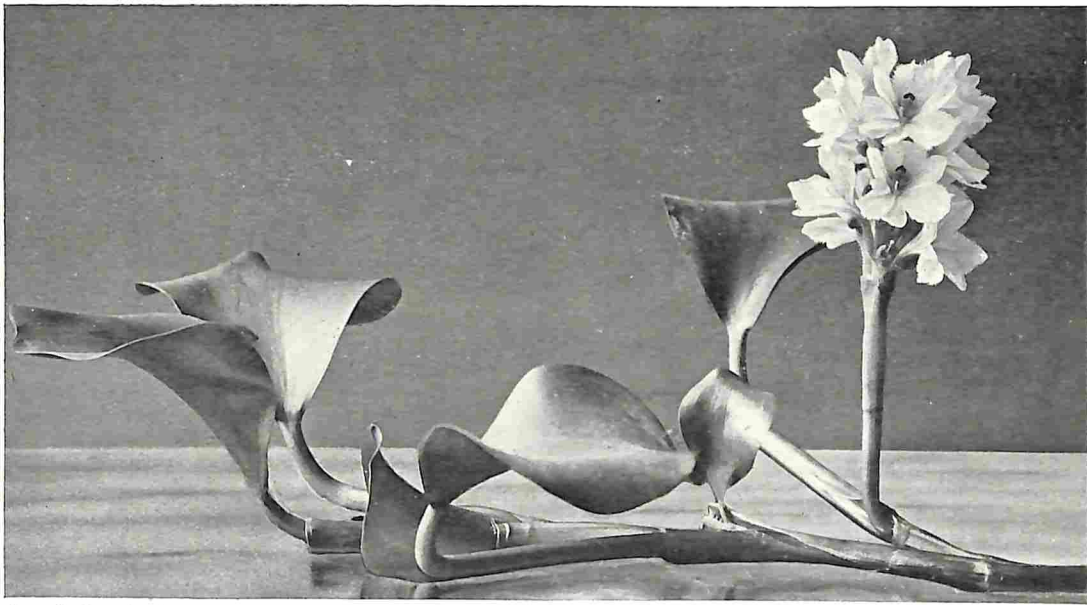

Foto C. Steenbergh.

TROPISCHE WATERPLANTEN.
WATERHYACINTH (EICHHORNIA SPECIOSA) IN BLOEI.

Zijn burgerij, en recht, en wallen,
Door 't handelen van haer geweer,
De kolfbus tegen 't overvallen
Van laege, of uiterlijk geweld,
Te veiligen, en af te keeren,
Als 't goet, en bloet, en vrijheydt gelt.
De Grieken en Romainen leeren
Van outs de wapenhandeling
En 't ridderspel hun brave zoonen,
Daer elk den palm en prijs ontving,
Gewaden, penningen, of kroonen.
Zoo schiet geen kolvenier in 't wilt,
Zoo eert de klau des schutters schildt.

Den 21sten April 1689 baadde de Kloveniersdoelen in een zee van vuur en vonken. Het was groot feest in den lande. Prins Willem III en zijn gemalin werden te Londen tot koning en koningin van Engeland gekroond en zoo was ook de hoofdstad een en al vreugde en feestgenot. De Hollandsche Mercurius van dat jaar zegt van den Doelen: „d'Engelsche kooplyden hadden op twee plaetsen menigstens van Vuur-pijlen, Fonteynen, Raderen, Slag-swaerden, Water-ballen etc. De eerste, talrijck, bevonden haar op de Cleveniersdoelen, hadden een groot Admiraliteyts Jacht met eenig ander voertuygh voor de Halve Maens Brug in den Amstel met Engelsche en Hollandsche Vlaggen, Wimpels, Lantarens, Trompetten, trommels etc. In de rode Vlag stont met witte Letter: „For the Protestant-Religion and the Liberty of Engeland." Boven de groote Zael op de Gevel een wijde Arke Triumphael, in 't midden een Cijfer-Letter van William en Maria, met drie Kroonen gekroont en Oranje en Roose-takken omvlochten; in de hoeken de Wapens van Engeland, Schotland, Franckrijk en Yrlant; aen beide de zijden een Scepter en Swaert, kruyswijs over malkander en onder de woorden: „Fidei

1) de Haarlemmers.

Defensores. Beschermers van het Geloof." Sij verteeden ook een Casteel van Vuurwercken, den Tour van Londen verbeeldende, etc."

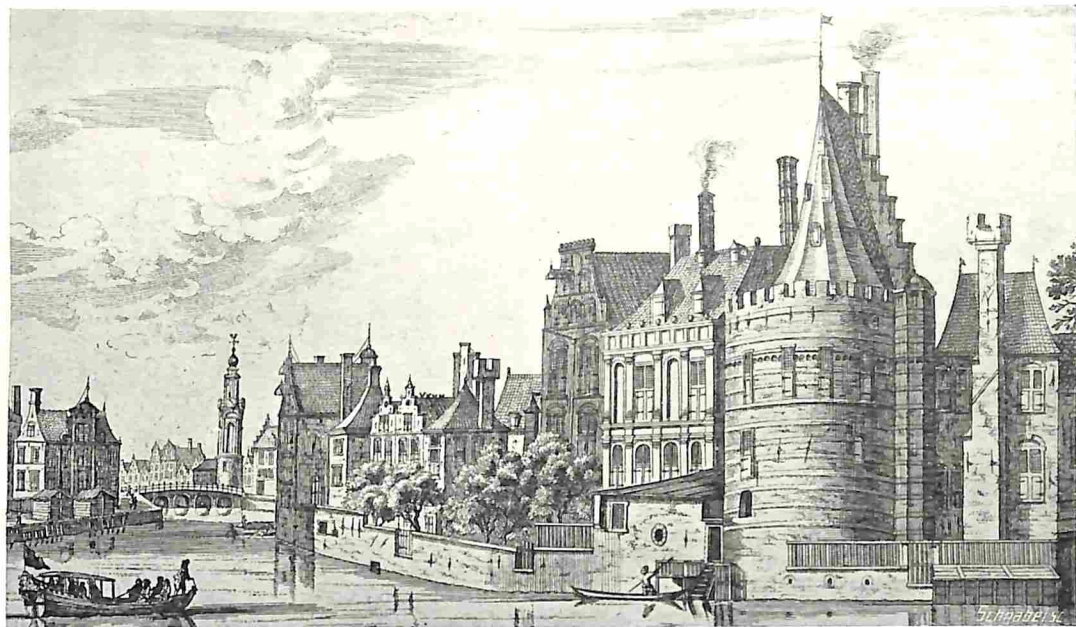
Nog ver overtroffen werd dit vuurwerkfeest door dat van den 29sten Augustus, 1697, op deze zelfde plek, toen Peter de Grootte met het Moscovisch Gezantschap de stad bezocht. „Het gezantschap", schreef een tijdgenoot, „werd door d'Overigheit op de Kloveniers-Doelen zeer heerlijk getreeterd. Onder het drinken der gezondheden hoorde men de keteltrommen, trompetten en andere instrumenten. In 't midden van den binnen-Amstel, tegenover de Doelen, was een treffelijk vuurwerk opgericht, staande op twee vlotschuiten. 't Verbeeldde een Rots van zwart marmer, had de lengte van 72 en de breedte van 33 voeten. Op de hoeken vertoonden zich acht Pedestallen, dragende acht sierlijke vazen, in welke ieder 25 vuurpijlen waren. Vlak voor en achter zag men het wapen van Amsterdam en in het midden van het werk een zeer prachtige gemarmerde Triumfsboog, na d'Ionische order, met vier Pilaaren, welker capiteelen en bazementen verguld waren, en evenveel Poorten. In een derzelve stond Mars en in de andere Hercules, beiden verzilverd. Tusschen hen en in 't midden der Triumfsboog zag men het Wapen van zijne Czaarsche Majesteit en boven dezelve den naam van zijner Czaarsche Majesteit met Cijferletters, waarboven de Keizerskroon gesteld was. Boven op de Triumfsboog vertoonde zich op ieder der vier hoeken of pilaaren een vergulde Triton met zijn drietandige vork en kikhoorn en op 't midden der Boog een Wereldkloot, rustende op de staarten van vier zijveren, delfijnen. Beneden tusschen de vazen stonden 100 vuurpijlen, ieder van drie pond, en de granaten Rots was rondom met vuurfonteynen bezet. 's Avonds om negen uur, werd dit vuurwerk aangestoken. Vooreerst hoorde men eenige Moordslagen en vervolgens zag men 'het Wapen en Cijfers zijner Czaarsche Majesteit branden, 't geen men byzonder sierlijk vertoonde. Middelerwijl sloeg uit de Pilaaren een onnoemelijk getal van Vuurkogels, swermers en gelijk ook uit de wereldkloot. Uit de drietanden en kikhoorns kwam mede een menigte van vuur te voorschijn en de acht vazen braakten een groot getal van vuurpijlen en andere Kunstwerken. Behalve dit alles zag men ook nog de schoonste watervuren, daar men ooit af gehoord heeft, uit dewelke zoo vele Pijlers en Swermers vloogen, dat het oog er in verdwaalde. Kortom, alles deed, gedurende den tijd van 42 minuten dat het gansche vuurwerk duurde, een gewenschte werking en liep zoo ordentelijk af, dat er niet de minste verwarring in bespeurd wierd."

Dat ook de Kloveniersdoelen bij deze gelegenheid zijn reputatie als doelen heeft opgehouden, blijkt uit de stadsrekeningen van dien tijd, waarin we vonden dat de casteleyn, Barent van Groendijck, voor logies en vertering in rekening bracht / 1334, terwijl moest betaald worden voor confituren, banket, etc. / 1025, voor Rijnsche, Fransche, Spaansche en andere wijnen / 2108, voor huur van kristallen glazen en kelken / 281 enz, buiten en behalve de vele kosten voor jachten, schuiten, „tobacq" en dergelijke.

Bij deze gelegenheid wordt op de rekening van 8 October 1697, de doelen de *Kloveniersdoelen* genoemd. Wellicht de naam in den volksmond en dan niet ten onrechte!

Geen kwart eeuw later stond de Kloveniersdoelen alweer in het teeken van groote feesten, namelijk bij den vrede tusschen Zweden en Rusland, 10 Dec. 1721, en wie daarvan meer wenscht te weten, leze het omstandig verhaal van een ooggetuige, in het Amsterdamse Jaarboekje van 1899. Teekenend is daarbij, dat de kasteleinsche der Doelen, Maria Hulschmann, de rekening zoo hoog had opgevoerd (tot meer dan / 13790) dat de gezant Christoffel Brands de zaak voor Schepenen bracht, die de rekening in handen van „drie goede mannen" stelden om te onderzoeken.

Een gansch ander gezelschap vulden den Kloveniersdoelen in het rumoerige jaar 1672. Den 7den September, daags na het tumult voor het huis van Admiraal de Ruyter, kwamen, na oproeping door eenige burgers, een aantal personen bijeen, meest handwerksluijden (zegt Wagenaar) en waren nauwelijks aanwezig of

DE DOELEN TE AMSTERDAM.
DE KLOVENIERSDOELEN OMSTREEKS 1650.
Naar de ets van Van Meurs.

de deur van 't vertrek werd gesloten en voorgeslagen of de burgerplicht in dezen zorgelijken tijd niet vorderde, dat men zijn werk maakte om herstelling te verkrijgen in de oude Privilegiën en Vrijheden. Terwijl hierover gesproken werd, vond iemand, als bij toeval, onder een stoelkussen een verzegeld pak, inhoudende een menschutterij, gericht aan Burgemeesteren en Raden en aan Mijneheeren van den Gerechte". Het verzoekschrift, dat onmiddellijk voorgelezen werd, stelde ingrijpende veranderingen in de regering en in den kriegsraad voor, terwijl men later uit datzelfde verzonnenlokaal den Prins van Oranje een lijst van personen verzond met verzoek om dezen in plaats van anderen in de vroedschap te benoemen. De zaak liep echter verkeerd voor de voorstellers af; eenige hoofden van de vergaderden in den Doelen raakten er zoozeer door in verachting bij het volk, „dat men niet schroomde hen in 't openbaar te bespotten en in openbare schimpschrijft, die men voor hun huizen te koop liet schreeuwen, 't welk hen zoo bedeesd maakte, dat zij 't hoofd nauwelijks ter deure uitsteken durfden".

Van grooteren omvang en beteekenis was een dergelijk vergaderen in den Kloveniersdoelen in 1748, in de dagen na het Pachtersoproer. 't Was op Vrijdag den 19den Augustus — zegt de schrijver van het Vervolg op Wagenaar — dat in de Doelenstraat zich een groote menigte burgers verzamelde voor de herberg de Doelen. Na een weinig toevens traden eenigen naar binnen en eischten wijn en mol, mitsgaders een vrije kamer, zoo voor zichzelf als voor hun bijhebbend gezelschap. De kastelein, niet wetende wat dat in had, hield stil met twee heeren aan den ingang van zijn woning en wees hun eisch van de hand,

DE DOELEN TE AMSTERDAM.
HET LOGEMENT DE DOELEN (VOORMALIGE KLOVENIERSDOELEN) LINKS, MET
KLOVENIERSBURGWAL, IN DE ACHTTIENDE EEUW.
Naar de O.-I. inkteekening van J. Spaan.

voorgevende dat al zijn kamers bezet waren. Geen baat vindende bij deze verschooning, wees hij de burgers naar den zoogenaamden Schietdoelen, aan de overzijde. Eenigen gingen derwaarts, doch keerden spoedig terug en plaats in den Doelen zelve, van nieuws, geëischt hebbende, traden zij naar binnen. Zekere Jacob Karel de Huizer, sedert zeer berucht geworden, raakte intusschen in gesprek met een der heeren, die bij den kastelein stonden, en duwde hem toe dat hij geen goed patriot was, dewijl hij anders de burgers in het bemachtigen van den Doelen behulpzaam zou zijn geweest".

Dit onvrijwillig afstaan van den Kloveniersdoelen is de aanvang geweest van een lange reeks rumoerige vergaderingen, die de stad in voortdurende onrust hebben gebracht; de deelnemers ontvingen mettertijd den naam de Doelisten. Onder hen voegde zich later de beruchte Daniël Raap, die met zijn vrienden wist te bewerken dat de stadsregeering aftrad en tal van posten in handen stelde van Prins Willem IV. Daniël Raap werd later, als zoovele volksleiders, de dupe van de omgeslagen volksgunst; men kent de gebeurtenissen bij de begrafenis van Raap en de wijze waarop zijn lijk werd beledigd. Het aantal pamfletten en andere geschriften van en over de Doelisten is legio. In een Samenspraak tusschen vier boeren, „gedrukt in Arabiën, in het midden der zandzee, bij het Kasteel van de razenden Roeland", wordt zulk een Doelistenvergadering aanschouwelijk weergegeven:

Jaap:
Ik ging, verstaë je, in de Doele om te keyken,
En toen ik daer kwam, op de groote mooje Saël,
Daer sag ik die Heeren, en die hadde 't altemael
Te saeme grootelyks drok van onse oude Regten
Als die me Grootvaer heeft ewonnen door sijn vegten,
En Privieleegien o, daer spraekense aerdig van
Toen kwam er ien jong Heer, galangt en deftig an,
Die sprak met hoogen toon: mijn Broeders Landgenooten
En brave Burgers.... enz.

Hierboven vond men gesproken van een „schietdoelen" in de Doelenstraat, aan de overzijde van de Kloveniers. En inderdaad blijkt mij, uit een 18de eeuwse plattegrond, dat die Schietdoelen gevestigd is geweest op de plek die wij hierboven aanduiden als de ontworpen „Peeperstraat"; een aanteekening op deze zelfde kaart luidt nog: „van de man tot de schijf 152 à 53 voet". Aan deze zijde werden derhalve de oefeningen gehouden, zoodat reeds lang de eigenlijke Doelen uitsluitend tot vergaderplaats voor schutters en bezoekers gebruikt moet zijn. Nog lang moet die Schietdoelen onder dezen naam bekend geweest zijn. Bij Witkamp (Schetsen, II 25) lezen we althans: „In 1816 werd de Doelen verhuurd aan den logementhouder J. H. Brack, die door aankoop in 1822 eigenaar werd van den Schietdoelen (de afdeeling op de westzijde van de straat) en deze sinds tot een badhuis deed inrigten".

We hebben in deze artikelen met opzet niet gesproken van de beroemde schilderijen op de Doelens, om de zeker geldige reden dat hieraan, door bevoegder pen, een afzonderlijke studie behoort gewijd te worden (en ook gewijd wordt). Alleen wenschen we de gevonden aanteekening te vermelden („Het Logement De Kloveniersdoelen in de N. Doelenstraat", anoniem verschenen, maar van de hand van J. Koning), dat toen de Kloveniersdoelen, sinds het begin der vorige (18e eeuw) en mogelijk reeds vroeger, gebezigd werd tot het verkoopen van huisraad en andere goederen, het er nog al eens „roesterig" toeging, zoodat de fraaie schilderij van Govert Flinck, de vier Overlieden, uit voorzichtigheid van hier naar het vertrek van

den Burgemeester, op het oude stadhuis, werd overgebracht.

Jammer en ergerlijk, dat in 1882 de overoude toren „Swych Vtrecht" moest vallen. De toenmalige eigenaar van het hotel, H. F. Hahn, vond het noodig zijn hotel te verbouwen en verzocht tevens het omliggende water voor dat doel te mogen aankopen. De raad was zwak genoeg het voorstel tot afbraak van den ouden toren en tot verbouwing van het logement toe te staan, onder conditie — treurig overschot! — dat de oude steen in den nieuwen gevel zou gemetseld worden, hetgeen dan ook geschied is. Die toestemming werd gegeven met 30 tegen 2 stemmen, van welk tweetal er een behoorde aan..... den zoon van Mr. Jacob van Lennep, den schrijver (met Ter Gouw) van „De Uithangteekens". Hadden we toen een genootschap of vereeniging als Amstelodamum, Hendrik de Keyser of de commissie van stadsschoon gehad, dan zou dit ergerlijke staaltje van stedenschennis zeker niet op de debetzijde van Amsterdam's geschiedenis te boeken zijn geweest! CORN. J. G.

De verbrande kerk te Zuidland.

IN den nacht van 22 op 23 Juni 1918 werden kerk en toren te Zuidland tengevolge van het inslaan van den bliksem door brand vernield. Het gebouw moge uitwendig niet buitengewoon schoon zijn geweest, er waren toch in het interieur vele zaken bezienswaardig of merkwaardig.

Welk jaar voor de stichting van kerk en toren vastgesteld moet worden, is zelfs bij benadering niet te bepalen. Alleen dit is zeker, in verband met eenige aanwijzingen in de archieven van het Domkapittel te Utrecht, handelende over de kerkelijke belastingen, dat de aanbouw van de zijbeuk aan den zuidkant van het hoofdgebouw, de zoogenaamde *Nieuwekerk*, plaats had kort voor 1400. — Bij het doorlezen van de verzameling *Keuren en verordeningen* van het jaar 1423 krijgt men ook geheel den indruk dat kerk en toren toen reeds langen tijd bestonden. Althans blijkt uit vele van die bepalingen, dat bij het opstellen ervan, door de ingezetenen, groot en klein, reeds heel wat tegen de gebouwen was misdreven.

In den loop der eeuwen had de toren een naar het Noorden overhellende stand gekregen, waarschijnlijk door gebrek aan duurzaamheid van de materialen, die gebruikt zijn voor den onderbouw. In documenten, ouder dan 150 jaren, wordt geen melding gemaakt van die scheefheid en het is dus waarschijnlijk dat die in de laatste anderhalve eeuw is ontstaan, of tenminste merkbaar toegenomen.

Bij de stichting van kerk en toren werden deze gewijd aan den Heiligen Bartholomeus, en toen in 1486 in den toren een klok werd aangebracht die tot op den dag van den brand jaar in jaar uit haar vroolijke of droeve galmen, al naar de omstandigheden, in den omtrek uitzond, had deze tot opschrift:

Berthelemeus is myn naem,
Myn geluidt sy Gode bequaem,
Al so verre men my hore sal
Wil Godt beware overal.
Wouter Kaerwas maeckte my
In 't jaer MCCCCLXXXVI.

De klok, die Zondagmorgen 23 Juni half twee, al temidden der vlammen, nog haar laatsten klank deed hooren, ligt nu als een saamgesmolten klompje metaal in de ruïne.

De hoogte van den toren was 42 Meter, voor een dorpskerk nog al aanzienlijk.

Toen nog geen eeuw geleden de nieuwe kerkeruimten en consistoriekamer naast het Koor werd gebouwd, veranderde de oude consistoriekamer aan de Zuidzijde van den toren in Kosterwoning.

Het Koor, — dat vóór 1573 bevatte, wat de Rooms-Christelijke Gemeente als het Heiligste beschouwde, en van waar uit de gewijde klanken van het *Te Deum*, het *Laudanum*, e. a. tot stichting van het volk, de kerkgewelven deden trillen, — dat in de laatste drie eeuwen werd gebruikt als bergplaats van alles en nog wat, — werd enkele jaren geleden door de zorg van heeren Kerkvoogden herschappien in een mooie ruime zaal, zoodat er zeker vele uren in den omtrek geen tweede bestond en die tegen een billijke huur beschikbaar was voor vergaderingen, lezingen, uitvoeringen, voorstellingen, Zondagschool, gymnastiek, schietoefeningen, enz. enz.

Het inwendige van de kerk bestond uit het *oudste gedeelte* (het schip, tusschen toren en Koor) en de waarschijnlijk omstreeks 1400 ten Zuiden daarvan aangebouwde *nieuwe kerk*, die met het oudste gedeelte gemeenschap kreeg door het doorslaan van den gemeenschappelijken muur, waarvan alleen gedeelten als pilaren bleven staan.

DE VERBRANDE KERK TE ZUIDLAND. DE TOREN.

Tegen den noordelijken muur waren aangebracht, ongeveer in het midden, de eikenhouten zeskanten preekstoel en het groote klankbord en ter weerszijden daarvan tweepersoons mannenbanken. Om den preekstoel stond het in 1646 geplaatste doophek met zijn twee toegangen, zitplaatsen bevattende voor ouderlingen, diakenen, kerkvoogden, voorzanger en doopouders. De kopers lezendaars en gedraaide koperen kaarsenstandaars, gered door de goede zorgen van Ds. Koolhaas, hebben, naar men beweert, kunstwaarde.

Aan de zijde van het koor, de oostzijde, waren in 1641 aangebracht de met groote zorg en bekwaamheid geteekende „Tafelen der Wet.”

Gedurende de laatste tien jaren van den tachtig-jarigen oorlog, 1638—1648, werd een geheele wijziging aangebracht in de inrichting van de kerk.

Behalve de straks genoemde tweepersoons mannenbankjes in het doophek, werden aan de Koorzijde nog aangebracht vrouwen- en mannenbanken en aan het toreneinde de *kosteloze* of zoogenaamde *hooge banken*; alles zoo, dat het breede gangpad, dat in den Roomschen tijd noodig was voor ceremoniële rondgangen, verdween. De ceren van dat alles werden hoofdzakelijk gevonden uit vrijwillige bijdragen, vooral van de Ambachtsheerlijkheid, die daarvoor het recht verkreeg om de zoogenaamde *Heerenbanken* te plaatsen en ten eeuwigen dage kosteloos te gebruiken.

Ook werden omstreeks dien tijd eenige muurschilderingen aangebracht uit particuliere beurzen, o.a. het famulieren van het toenmaals hier invloedrijke geslacht *De Labye*. Van tijd tot tijd zijn deze schilderingen evenwel door een dikke laag witkalk bedekt. Ook verdwenen de opschriften aan het portaal van den hoofdingang. Bij het binnentreden werden de bezoekers in duidelijk Gothisch schrift heinnerd aan Psalm 118, vers 10: „Doet my de poorten der gherechticheydt open! Ick zal den name des Heeren loven.” En aan de binnenzijde stond: „Bewaret uwen voet als ghy ten huize Godes ingaet; syt liever naby om me te horen, dan omme der sotten slagtoffer te gheeven.”

Als wandversiering dient ook vermeld te worden het bord aan de Westzijde, waarop „Meester” *Diepenhorst* in 1761 met vaardige hand in sierlijke letters *het gebed des Heeren* had geschreven.

Van de grafstenen, die zich in de kerk bevonden, waren er enkele van de voorouders van onzen zeeheld Philips van Almonde, en dus van belang voor de vaderlandsche geschiedenis. De meeste echter behoren hoogstens in verband gebracht worden met onze dorps-historie. De oudste grafplaat, van een bijzondere roodachtige steensoort, met een opschrift in zeer oude lettervormen van 1411, was zeer moeilijk te ontcijferen. De jongste steen werd aangebracht op het graf van den in Mei 1823 overleden Dijkgraaf Cornelis van der Meer. De overige steenen dekten het stoffelijk overschot van een of meer leden der familiën *Van Rije*, *Hogenhoek*, *Pasquier*, *Palinck*, *Roest*, *Boelhouwer*, *Magepaert*, enz. benevens van de Pastoors *Lieve Claes* 1472 en *Arent Cornelisz. Priester* 1512. Vele van die steenen waren door beschadiging, het aanbrennen van nieuwe opschriften of het uithakken van rondschriften jammerlijk geschonden, terwijl uit de lectuur van archiefstukken blijkt, dat er nog meer steenen zijn geweest, die tot voor den brand onvindbaar waren. Zouden die misschien bij het opruimen van asch en puin nog voor den dag komen? Het betreft voornamelijk twee steenen van de familie *De Labye*, een van *Johan van Almonde*, een van de familie *Boenes*, een paar van de familie *Spoon*, enz.

In de laatste 25 jaren is dit voor de derde maal, dat de toren door den bliksem getroffen werd. De eerste maal kon men niet ontdekken waar de bliksem was ingeslagen, doch de raderen van het uurwerk bleken aan elkaar gesmolten te zijn. De tweede maal werden er ontzaglijk veel leien van den toren afgeslagen, zonder brand te veroorzaken. De derde en laatste maal veroorzaakte de bliksem den bekenden brand en werden de gebouwen totaal verwoest.

Nimmer is een bliksemafleider op het kerkgebouw geplaatst.
JOH. VAN TOLEDO.

DE HEROVERING VAN ONS HUISELIJK GELUK.

3) Naar het Engelsch.
HOOFDSTUK IV.

OM HET HOEKJE VAN DE KEUKENDEUR.

EEN eerste vereisting voor goed huishoudens en goed koken is belangstelling voor de taak. Tevens moeten we nederig innig, dat ook voor dit werk een zekere intelligentie noodig is, wil men succes hebben.
Bovendien is het noodzakelijk, dat de vrouw trotsch is op het verkregen resultaat.

BIJ DE THANS VERBRANDE KERK TE ZUIDLAND.

Wilt ge wel gelooven, dat ik, een man van bijna 24 jaar, tot het bezoek van Miss O'Flannigan nog nooit het genot had gekend van:

De ware smaak van een aardappel.

De ware smaak van groenten.

De ware smaak van brood.

Het volle genot van het huiselijk leven.

Neen maar, zult ge uitroepen, en zegt een man, die geruimen tijd in Frankrijk heeft geleefd!

Toch is het zoo, Mevrouw. Maar ik spreek ook over den *natuurlijken* smaak van het voedsel, zooals God ons dat zendt. In alle mogelijke werldeelen heb ik eten geproefd, hetwelk mijn verhemelte streelede en mij tijdens den nacht vreeselijke krampen bezorgde; maar dit voedsel was zoo doormengd met sauzen (samen-gesteld uit Joost mag weten wat voor bestanddeelen), dat ik den waren smaak van het voedsel niet zou kunnen beschrijven.

Ik spreek hier, Mevrouw, van voedsel, dat verfrisschend en niet prikkelend op ons werk, dat het gansche lichaam versterkt en ons geen afschuwelijke indigestie bezorgt.

Doch laat mij een hoofdstuk wijden aan

HOOFDSTUK V.

DE WELDADEN VAN MISS O'FLANNIGAN.

Laten wij met Brood beginnen, dat door de natuur in geen deele bestemd was om als de nederige dienaar van Baron Vleesch te fungeren of in pompeuze servetten, stijf geplooid als een bischopsmyter, te worden verborgen. Ik wil niet over luxe broodjes spreken noch over de kleffe deegmassa, die de meeste restaurants zich verplicht achten bij het diner op te dienen. Neen, ik spreek over Brood, de staf van het leven, het voedsel van alle menschen.

Miss O'Flannigan dineert vaak (let wel, ze is een hard werkerster en daarbij het toppunt van gezondheid) met twee van zulke sneden brood en een glas melk.

De bestanddeelen van dit uitstekend voedsel zijn:

$\frac{1}{2}$ pond ongebuil meel,
 $\frac{1}{2}$ „ tarwebloem,
1 theelepelt suiker,
1 „ suiker,
1 „ wijnsteen,
1 „ koolzure soda,
 $\frac{1}{2}$ L. melk.

Hier volgt het recept.

Meng alles goed dooreen en kneedt het zacht op een met meel bestrooide houten plaat tot er zich een voegzame laag onderaan heeft gevormd. Doe het deeg in een met gesmolten boter besmeerde bakvorm en bak het gedurende drie kwartier.

Tik met den vinger tegen den onderkant van het brood. Is de klank hol, dan kunt ge ervan overtuigd zijn, dat het brood goed doorbakken is.

Dit recept maakt brood tot een godenspijs, het beneemt u elk verlangen naar taarten en koekjes en het is een uitstekend vervangmiddel voor vleesch.

Zijt ge evenwel een Hercules en wilt ge uw brood nog voedzamer hebben, bereid het dan uitsluitend van ongebuil meel en laat de bloem, die voor zwakkere magen is toegevoegd, weg.

Ge zult opmerken, dat bij dit brood geen gist wordt gebruikt.

Een ander brood, waarbij wel gist benodigd wordt, verschijnt eveneens ter afwisseling bij ons op de tafel. Dit is wittebrood.

Het kneden wordt door een kleine machine, die aan onze keukentafel wordt vastgeschroefd en de „Drie Minuten Broodkneder” heet, verlicht. Indien de prijs tijdens het verder verloop van den oorlog niet is verhoogd, kost dit instrument 8 s. 6 d.

Ge draait aan den slinger en indien niet in drie, dan is uw aangemengd meel toch zeker in vijf minuten in goed bakbaar deeg veranderd. Ik zelf eet nooit ander brood dan volgens het eerste recept bereid.

Voor het wittebrood moet men als volgt te werk gaan:

Neem:

4 pond meel,

$\frac{1}{2}$ L. warm water,

1 ons gist,

1 theelepel boter of margarine,

1 theelepel suiker,

4 koffielepels zout.

Smelt de boter. Doe de suiker, het zout en de gist in een kopje en vermeng het met een deel van het warme water maar strijk zorgvuldig alle klontjes weg. Roer de gesmolten boter en vervolgens het gistmengsel in de kan, die het overige warme water bevat. Doe dit mengsel, daarna het meel in den broodkneder en beweeg den slinger totdat hij gemakkelijk draait.

Laten wij nu eens over den Aardappel spreken, de aardappel, die mij door risjes doktoren werd verboden. Ik kan u evenwel in vertrouwen mededeelen, dat ik thans gemakkelijk een schaal op kan, wanneer ze maar op de O'Flannigan-wijze zijn bereid.

Weet dan, lieve dames, dat Moeder Natuur onmiddellijk onder de dunne schil van den aardappel een voeding heeft gedeponeerd, welke onschatbare waarde voor het menselijk organisme beduidt. Snijdt eens een aardappel dwars door midden en bekijkt de helften eens op uw gemak. Ge zult dan zien, dat het middelste en wel het grootste gedeelte van deze vrucht één kleur heeft terwijl een dunne rand, juist onder de bruine schil, een andere kleur aantoonst. Het is deze dunne rand, welke uw duur betaalde keukenmeid in de schillenbak gooit als ze, vol ongeduld, eindelijk met dat vervelende schillen klaar is; juist deze rand verhoedt de rest van den aardappel om uw maag met het overgrootste percentage van stijfsel te overladen terwijl het gelijktijdig uw lichaam voedt. Om aardappels werkelijk te eten zooals die verdienen genuttigd te worden en daarbij ten volle van de voedende bestanddeelen voordeel te trekken, moet ge op de volgende wijze te werk gaan:

Schrob de aardappels met een boendertje flink schoon en doe ze, nog steeds ongeschild, in een stoompan. Stoom ze een half uur of drie kwartier of wel een uur en dien ze in hun schil op of schil ze van te voren maar draag *zorg slechts de fijne, dunne schil te verwijderen*. De rand, vlak daaronder, is het gewicht in goud waard.

Ge zult opgemerkt hebben, dat het water, na het schrobben, de aardappels slechts in den vorm van stoom mag bereiken. Lieve dames, leer het water als de grootste vijand bij het bereiden van uw aardappels en groenten beschouwen. Aan dezen raad zult ge een groot deel van uw succes te danken hebben.

En nu de groente.

Ik zal u thans een mededeeling doen, die u waarschijnlijk in groote verwondering zal brengen. Het is echter de eenvoudige waarheid en binnen het bereik van elk. Nooit heb ik mij in het bezit van zulk een goede gezondheid verheugd, dan sedert het drinken (als opkwikkertje voor het diner, dat wij thans midden op den dag gebruiken) van het kopje water, waarin de groente had gekookt.

Neem eens de proef, Mevrouw. Drink het water warm of lauw, maar drink het. De smaak doet aan heerlijke kippensoep denken terwijl er bovendien de delicate geur aan is verbonden, die aan een fel bezonden tuin vol kruiden herinnert, waarbij vooral het kruisemunt op den voorgrond treedt. Het is een prachtige drank en als u nu maar zoo wijs bent om geen zelfsuggestie uit te oefenen en niet aldoor bij u zelf te denken: „Stel je voor, hoe idioot om groentewater te drinken! Wat een onzin!” maar onpartijdig of liever gezegd, bereid om op het denkbeeld in te gaan, proeft, zult u dit water zeker liever drinken dan whisky, port, rum, absinth, of

welken drank ook. Natuur biedt ons deze lavenis aan: water, gevoegd bij plantaardige zouten, een verkwikking, welke spoedig noodzakelijk voor onze gezondheid wordt en welke tot dusverdoor uwe domme keukenmeid in den gootsteen werd geworpen, waarbij een ellendige lucht het huis vervulde. Indien ik op jacht naar een fortuin was inplaats stil af te wachten tot de een of andere dankbare lezer mij in zijn testament bedenkt, zou ik dit groentewater bottelen, de kleine fleschjes van een hypnotiseerend etiket voorzien en tegen den prijs van f 1.97½ als het Elixir Vitae de wereld inzenden.

Mais revenons à nos légumes!

Hebt ge wel eens een kopje brandnetelthee gedronken? Toch smaakt dit nog niet zoo goed als het aftreksel van spinazie of de brusselsche spruitjes! Wanneer de plant zaad heeft geschoten gooit de tuinman de bladeren de duiven of kalveren of varkens voor. Neemt ze evenwel eens mee naar binnen en behandelt ze op de volgende wijze. Ik wed, dat ge over het resultaat verrast zult staan.

Week de bladeren in ruim water, waarin een handvol zout is geworpen en laat ze zoo een uur weken. Doe ze vervolgens in een pan kokend water, waarin ze drie minuten lang, *met het deksel op*, moeten doorkoken. Laat de groente vervolgens in het vergiet uitdruipen en laat het water wegspoelen. Doe nu een groote kop water, volstrekt niet meer, in een pan en voeg er, als het kookt, een mespuntje koolzure soda aan toe. Doe vervolgens de groente in dit water en kook ze een half uur op een zacht vuur, *weer met het deksel op de pan*.

Neem de groenten vervolgens met een schuimspaan uit de pan, voeg er een weinig boter of de allerbeste margarine aan toe alsmede een tikje zout. Dien de kostbare vloeistof, die meer dan een tientje waard is, in kopjes op.

Elke groene groente kan op deze manier bereid worden, mutatis mutandis, maar voeg nooit gedurende het koken zout bij de groente en laat niemand u bepraten dat de groente een leelijke kleur krijgt als ge met het deksel op de pan kookt. Probeer de wijze, die ik u heb aangegeven en ge zult zelf kunnen oordeelen.

En wat nu de laatste weldaad van Miss O'Flannigan betreft, de hooikist, welnu, die bespaart niet alleen uw kolen maar bereidt tevens uw spijzen veel smakelijker dan het fornuis het ooit zou kunnen doen.

Ge weet, dat een hooivulling niet noodzakelijk is, ja, dat zelfs aan papiervulling de voorkeur gegeven moet worden en denk eens aan, hoe vernuftig: de toespraak van den Premier verwarmt en stooft uw spijzen terwijl hij zelf den inhoud lang vergeten heeft en gij rustig een boeiend boek onder den appelboom leest.

Ge zult bemerkt hebben, dat ik in dit hoofdstuk alleen over het koken heb gesproken; straks wil ik echter met liefde nog even uitweiden over onze gezellige keuken, het prettigste plekje van ons huis. Toch hoop ik, dat ik thans al genoeg gezegd heb om u vol ijver aan het werk te doen snellen teneinde de recepten van Miss O'Flannigan na te volgen.

Dat de hemel u behoede, lieve Miss O'Flannigan! Wij danken u van harte voor uwe prettige en nuttige voordrachten.

(Wordt vervolgd.)

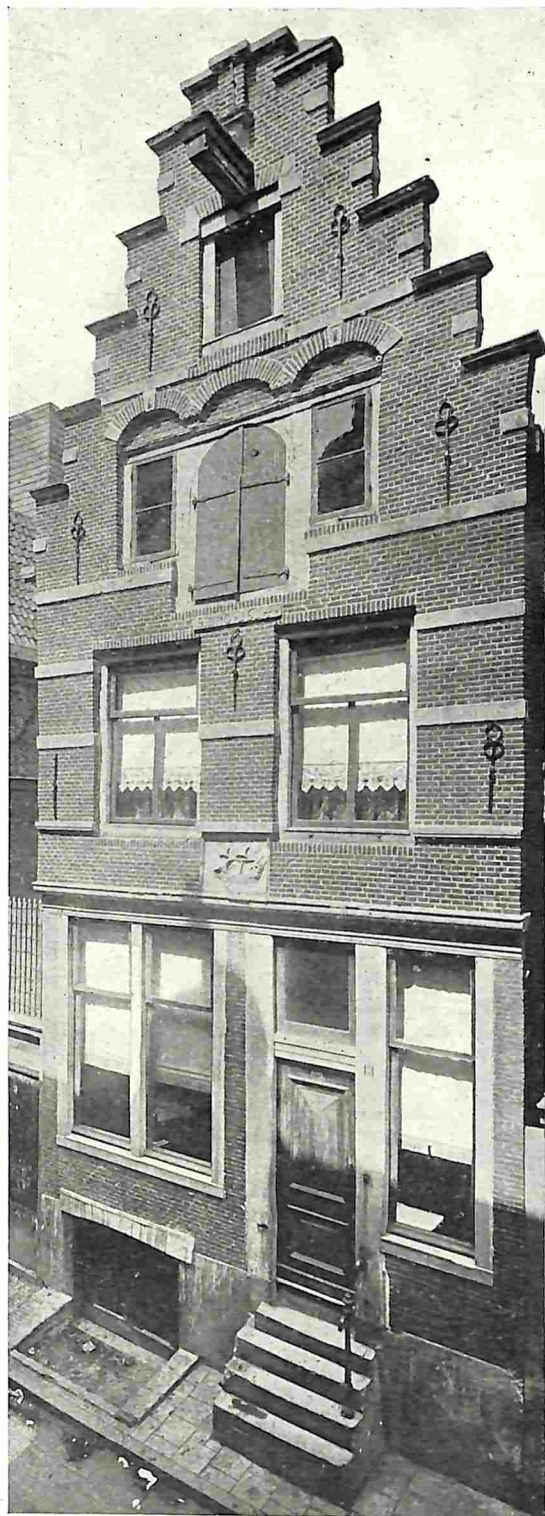

Foto C. Steenbergh.

GEVEL VAN 1614 AAN HET RAPENBURG (13) TE AMSTERDAM.

DIT HUIS IS AANGEKOCHT DOOR DE VEREENIGING „HENDRICK DE KEYSER”. De pui is gemoderniseerd. Overigens is het huis goed bewaard, de oude ankers en de gevelsteen zijn nog aanwezig.

MEEUWEN.

Tegen neev'lig blauwe luchten
Zeilen statig blanke meeuwen,
Glijdend, zwenkend in haar vluchten.
Eenzaam, eenzaam klinkt haar schreuwea....

Wevende met zonnestrallen,
Schietsen zij als blanke spoelen,
Rust'loos in haar stijgen, dalen,
Naar mij onbekende doelen.

Meeuwen in haar glijlijnvluchten,
Zeilen sierlijk weg en weder.
Door de zondoorblankte luchten,
Drijven zij als sprookjes teeder.